

ren zich in Hamburg minder thuis gaan voelen. In 1572 had het stadsbestuur daar vanwege hun meningsverschillen met de Lutheranen en ook wel omdat men tegenover de calvinistische immigranten, van wie de politieke radicaliteit bijv. in Antwerpen was gebleken, in eigen stad toch altijd wat reserve in acht nam, hun het verdere verblijf ontzegd¹⁷). Dat was door bemiddeling van prins Willem van Oranje dan wel niet doorgestaan. Maar de sfeer was bedorven. En toen de Merchant Adventurers zich in Stade vestigden, volgde in 1588 de verhuizing daarheen van velen van de 'Belgische natie'. Dr. Bohmbach berekent, dat even later, 1590/91, zich onder de totaal 5 à 6000 inwoners minstens 1000 vreemdelingen bevonden, waarvan 500 (200 volwassenen) Walen en Vlamingen waren.

Eerst kerkten dezen bij de Engelsen. Toen hun aantal bleef groeien, kwam zomer 1588 ds. Pierre Moreau van de Waalse kerk te Delft over om te helpen een eigen gemeente te constitueren. In nov. 1588 was dit doel bereikt, op 21 dec. ondertekende Moreau de kerkenorde van juni 1586 die in Holland gold. In febr. 1589 kreeg deze 'Eglise Wallonne (Belgique) en la ville de Stade' een eigen predikant, ds. Bollius, in maart d.a.v. stelde de stad haar de voormalige Kloosterkerk Skt. Georg ter beschikking. Eerst was het Frans de voertaal, al vanaf zomer 1590 werd om en om in het Frans of Vlaams gepreekt, en toen vooral de Walen allengs naar Altona wegtrokken, werd in 1606 het Vlaams de enige taal. In 1618 kwam, ten gunste van de kerken in Altona en Hamburg, voor die van Stade het einde.

In het lidmatenboek vinden we 'Carpentier, Pieter et sa femme' geregistreerd als in Stade wonend en zich in 1588 aangesloten hebbend. Ik schat dat zij ca. april zijn overgekomen¹⁸). Al spoedig nam Carpentier de taak van 'lecteur', 'voorlezer', op zich¹⁹). De gegevens over wie het eerst als zodanig optrad zijn niet met elkaar in overeenstemming. De opgaven van Roehrich en Sillem harmoniserend denk ik dat De la Ruelle als lecteur is begonnen en dat Carpentier ca. mei/juni 1588 hem is opgevolgd; om dan, zo, in november de eerste lecteur te zijn van de nieuwe gemeente. Tot tweemaal toe, op 20 nov. 1588 en 18 juni 1589, kwam zijn lectoraat in de kerkeraad ter sprake. De bewoordingen op die eerste datum en de precisering van waar de schoen wrong doen al enige irritatie vermoeden: ouderling Maurice moet Carpentier ertoe brengen ('induire') om 's zaterdagsavonds naar de pastorie te komen en daar de teksten van de dienst van zondag met de pasteur te lezen